

**Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog
defendologija centra Banja Luka**

“DEMORATSKI” UDAR NA DEMOKRATIJU

“Pametni politički lideri odavno su shvatili da vrijednosti mogu stvoriti moć. Ako mogu da te motivišem da želiš ono što ja želim, neću morati da te prisiljavam da radiš ono što ne želiš. Ako zemlja predstavlja vrijednosti koje drugi smatraju privlačnim, može uštedjeti na korištenju štapa i šargarepe”.
(Joseph S. Nye, jr.)

Prije 40 godina buktao je „hladni rat“ između Zapada i Istoka (između USA i Sovjetskog Saveza) koji je svakog momenta prijetio da preraste u nuklearnu katastrofu koja je prijetila da vrati čovječanstvo u kameno doba. U to vrijeme diktatori su vladali u brojnim siromašnim zemljama vodeći krvave međuplemenske ratove u kojima su nepovratno razorene brojne ekonomije i institucije društva, a ubijani su na najmonstruozniji način milioni i milioni nesrećnih i gladnih ljudi. U to doba Afrika se još uvijek suočavala sa bijelim rasizmom gdje je Nelson Mandela, kao ikona antirasizma, čamio u zatvoru. U Centralnoj Americi buktali su građanski ratovi, dok je curenje otrovnog gasa nakon eksplozije hemijske fabrike u Bhopalu (Indija) upozoravalo na tragičnu sudbinu nerazvijenih zemalja koje su upale u makaze interesa bezkrupuloznih transnacionalnih korporacija razvijenog Zapada. Ubistvo Indire Gandi i masovna egzekucija Sika dramatično je nagovještavala težak položaj manjinskih grupa u multietničkim zajednicama. Širom islamskog svijeta željeznom rukom vladali su osioni i brutalni vladari, vojni diktatori i vlasnici naftnih polja, dok su se prava i slobode čovjeka tretirala kao pitanja najnižeg reda. Brazilom je dalje upravljala vojna hunta na čijem su se tragu nizali najmonsturozniji zločini protiv čovjeka. Opća slika svijeta koji se je tad nalazio na rubu ekonomske i političke katastrofe, bila je više nego tragična i pesimistična, bez ikakve nade da bi se čovječanstvo moglo naći na novim tračnicama sopstvenog oporavka. Samo nakon 20 godina, svijet će se naći u procvatu liberalnog demokratskog razvoja. U brojnim zemljama Afrike, Azije i Latinske Amerike, umjesto diktatorskih režima, uspostavljeni su održivi izborni demokratski sistemi. Raspad Sovjetskog Saveza, mirna reintegracija Njemačke, koja predvodi novu EU, političke promjene u Kini, Indiji, Brazilu i Africi, stvaraju novu globalnu političku klimu sa USA, u kojoj se otvara nova nada za čovječanstvo. Stotine miliona ljudi u Aziji, Africi i Latinskoj Americi izlaze iz zone ekstremnog siromaštva za nepunih deset godina. Životni vijek čovjeka i u najsiromašnijim regijama dramatično je produžen, dok je svako drugo dijete koje je bilo osuđeno na umiranje prije navršene 5 godine života preživljavalo. U svijetu je dramatično povećan procenat ljudi koji imaju pristup pitkoj vodi, električnoj energiji, kao i broj djece u svijetu koja pohađaju školu. Sve je manje ratnih sukoba i ubijanja i razaranja. Ekonomski rast, eksplozija

trgovine, uvođenje interneta, a docnije i pametnog telefona u domaćinstva i u najsiromašnijim zemljama, stvara novu globalnu političku kulturu sa manje tenzija, manje sukoba i više tolerancije među ljudima i više povjerenja u čovjeka i više nade u bolji život. Ekspanzija demokracije i ljudskih prava osjećala se u svakom kutku svijeta. Većina ljudi osjeća snažno pulsiranje demokratskih sistema sa slobodnim izborima i zaštitom građanskih prava. Ljudi su počeli vjerovati u djelotvornost demokratije kao sistema upravljanja. Postajali su sve svijesniji da je život u demokraciji postao izuzetno važan. Svijet je u fazi tehnološkog i ekonomskog razvoja u kojem dominira liberalna demokracija. Neće proći ni 20 godina liberalne demokracije i općeg demokratskog i ekonomskog prosperiteta čovječanstva, kada će autoritarna populistička demagogija početi stvarati novi impuls konzervativnog nacionalizma i krajnje sumnjivog patriotizma, odmičući čovječanstvo sve dalje od modela „liberalne demokracije“ ka modelu „izborne autoritarne demokracije“ koja se sve više primiče ka modelu „personalne diktature“ populističkih lidera.

Ulazak u parlament omogućit će populistima da svoje programe unesu u sve institucije sistema pripremajući legitimni prostor za inauguraciju čvrstog i odlučnog „vođe“ kao što su Vladimir Putin u Rusiji, Rodrigo Duterte na Filipinima, Recep Tayyip Erdoğan u Turskoj, Victor Orban u Mađarskoj, Jaroslaw Kaczynski u Poljskoj, Narendra Modi u Indiji, Jair Bolsonaro u Brazilu, ili Donald Tramp u USA, koji će navodno znati i moći zaštititi interese države i naroda koji su se našli u zoni njihovih interesa. Kroz demokratsko inauguriranje „demokratskog autoritarnog režima“, koji sve više izrasta u personalnu diktaturu političkih lidera, eliminira se demokratska legitimnost otpora protiv njihove „personalne diktature“ sa čime se otvara put **rastakanju konstitucionalizma i demokracije** u eri globalnih strukturalnih promjena što čini najveću prijetnju razvoju demokracije u 21 stoljeću. Kako autoritarni populistički režimi najbolje funkcioniraju u homogenim nacionalnim i vjerskim zajednicama to redovito vodi delegitimziranju, protjerivanju ili egzekuciji manjinskih grupa. Tada autokratski populistički režimi mogu tvrditi da predstavljaju opštu volju jedinog naroda što im daje „demokratski izborni legitimitet“ iz kojeg vuku legitimno pravo da ukinu svaku mogućnost javne kritike koja se po običaju kvalificira kao politički otpor opozicije, ili kao neprijateljske provokacije „pete kolone“ ili kao zavjera nacionalnih ili vjerskih manjina ili migrantskih grupa. **Populistička prijetnja demokraciji** dolazi upravo iz te sfere legitimnosti demokratskog izbora populističkog autoritarnog režima (vođe) koji je na temelju tog „demokratskog izbornog legitimiteta“ ovlašćen da vrši dalje političke i ekonomske promjene bez ikakvog nadzora javnosti. Otuda pripreme za uvođenje autoritarne diktature populističkih lidera koje traju dugo sa puno zaglušujuće urnebesne galame pune mržnje i netrpeljivosti prema manjinskim grupama, političkim

neistomišljenicima, nastojeći stvoriti privid masovnosti i opće podrške naroda. Pojačan s invazijom corona virusa, autoritarni populizam eksplozivno stvara sve vidljiviji porast socijalne napetosti, nepravde, potstičući zločine iz rasističke i nacionalističke mržnje, **stvarajući ksenofobiju i sve izraženiju institucionalizaciju nacionalizma, rasizma, korupcije, nepotizma i kriminala.** Stvara se institucionalna nejednakost, mržnja i odvratnost koja ima tendenciju čitave narode, manjinske grupe i političku opoziciju proglašiti kao opasnost za opstanak čitavog naroda. Stvara se **“kultura straha i nepovjerenja”**, u kojoj se otvaraju nove perspektive mržnje i netrpeljivosti, stvaraju se nove linije podjela i sukoba, stvaraju se novi oblici nejednakosti i siromaštva. To je put prerastanja autoritarnih režima u **personalnu diktaturu populističkog vođe**, što danas izrasta u prepoznatljiv politički fenomen. U periodu od 1946. do 1999. oko 44% autoritarnih populističkih režima preraslo je u personalnu autokratsku diktaturu vođe (autokratija), dok je samo u periodu od 2000. do 2010. taj procenat porastao na dramatičnih 75%., što jasno ukazuje u kom pravcu danas vodi populizam, što predstavlja razlog za veliku zabrinutost čovječanstva

Narod (ma koliko da je malobrojan), koji ima obrazovanu političku elitu, poštenu inteligenciju i inteligentne političke lidere, sposoban je učini svoju kulturu, tradiciju, standarde i stil svoga življenja privlačnim i atraktivnim za druge i izrasti u moćnu civilizaciju koja pokreće čovječanstvo i otvara nove horizonte boljeg života novim generacija. **Narod (ma koliko da je brojan i moćan) sa neobrazovanom i podmitljivom političkom elitom, nepoštenom inteligencijom, glupim, pohlepnim i osionim političkim liderima, koji ga vode u buku i galamu, u mržnju i netoleranciju, u kriminal i korupciju, neminovno završava na margini istorije čovječanstva.** To je osnovni zakon razvoja čovječanstva koji se ne mijenja od samog postanka ljudske zajednice, i još je uvijek na snazi.